

Verandering en bestendigheid in de natuur (1)

dat het al mee zal vallen, als zij vakministers zullen blijven. Wij willen een uitzondering maken voor de heer De Bruijn. Aanvankelijk zou zijn ministerie dat van Bezitsvorming heten. Gedachtig aan die landen, welke oorlog, vrede en dictatuur, democratie noemen, heeft men althans de goede smaak gehad, het nieuwe departement van de heer De Bruijn de naam te geven waarop het recht heeft, nl. van Bezitspreiding. Ook hier ziet men een man aan het werk, wiens streven in de richting gaat om de eigendom zoveel mogelijk te besnoeien: ja, in feite tot een last te maken.

De conclusie kan niet anders zijn, dan dat de grootste gemene deler van dit kabinet rood is. Prof. Zijlstra sluit bij die elementen in ons anti-revolutionnaire of christelijk-historische leven aan, die in een andere koers willen varen; een koers waarvan zij denken, dat deze nieuw is, doch die al bijna een eeuw door de socialistten wordt gepropageerd. Hier en daar kan een man als prof. Zijlstra zachtzinnig remmen; het zal er op neerkomen, dat hij, lichtelijk morrend, in de trekschuit van de progressie stapt, die bereids in 1848 van wal is gestoken.

De K.V.P. heeft zich laten afscheppen met een proces van vermenigvuldiging; de hoeveelheid met de kwaliteit verwarrende heeft deze grote partij in het aantal ministeries en waarborg gezocht tegen de bedoelingen van de grote bondgenoot, welke ook zij zegt te vrezen: doch, in wezen, dient.

Ten principiële gesproken is dit ministerie het meest linkse, dat de Nederlandse geschiedenis gekend heeft. Het is goed recht, wanneer een zodanig ministerie optreedt. Laat ons echter ophouden te bazelen over „inkapseling van de Partij van de Arbeid“, over bezitspreiding en over al dat soort zaken. Laat ons nu maar ronduit toeven, dat het ook de K.V.P. is, welke, met kracht, de socialisten helpt doeleinden te bevorderen, waarvan men in Oost-Europa de uitkomsten ziet. Hoeveel beter zou het zijn, indien men de politiek op dit terrein eerlijk en oprecht dreef.

Tot zover „De Telegraaf“.

Zonder 't met de grondmotieven van dit artikel eens te zijn, kan toegegeven worden, dat inderdaad dit overwegend linkse ministerie op 't paard geholpen is door Rome. Ondanks alle bezwaren van Roomse zijde komt hier opnieuw uit, wat Prof. Holwerda aan de hand van de Catechismus reeds voor jaren betoogde: Rome staat principieel niet rechts, maar links. Rome is mee wegbeider voor het communisme.

Diepste oorzaak is: Woordverlatting. Rome heeft het volk er aan gewend, meer te luisteren naar menschenwoord en menschenmening dan naar het Woord Gods. Bij Rome is de traditie, wat menschen leerden, gesteld eerst naast en later boven de Schrift: de Schrift, zegt men daar, is nuttig, maar de traditie is noodzakelijk. En de traditie moet dan dienst doen, om de afwijking van Gods Woord te rechtvaardigen (Mariaverering, kerkelijke hiërarchie, de zeven Sacramenten, enz.). Ten slotte beoordeelt ook weer een mens, de pauze, wat traditie is, in hem heeft de traditie een eigen, onfeilbaar orgaan, zoals Rome leert.

Maar elke gemeenschap, die gewend is te luisteren naar en te gehoorzamen aan menschenwoord, blijft in dat menschenwoord gevangen. En zij, die over die gemeenschap heersen en zelf de Schrift niet zien als de enige norma et magistra (leermeesteres) et iudex (rechter) gelijk de Hervormers terecht leerden, zijn nu in de eerste plaats aangewezen op hun eigen oordeel of dat van anderen. Menselijke overleg, menselijke wijsheid verdringt dan de wijsheid, die van Boven is; men gaat zoeken wat naar menschenmaatstaf nuttig is: de utiliteits-politiek, waarin Rome dan ook bij uitstek bedreven is. En het einde is: geen principieel verweer tegen de steeds verder opdringende macht van het ongelooft, en: de weg bereiden voor de Anti-Christ.

De Schrift vermaant ons, geen voetstap op deze onbewegelijke te zetten.

Daarom in de kerk en daarbuiten, in elke levenssector, ook in de politiek, tegen revolutie en alle ongelooft: het

II. Voor overeenkomstige vragen stelt ons nu de levende natuur. Een plant groeit. Na verloop van tijd zijn er dus stoffen in haar die er tevoren niet waren: kleurstoffen, vezelstoffen, vergiften, voedingsstoffen, geneesmiddelen. Ontstaan al deze stoffen uit het niet en verdwijnen zij in het niet bij het sterven en vergaan van de plant? Of neemt de plant ze ergens vandaan, uit de lucht bijvoorbeeld en uit de grond, en worden zij daaraan later weer afgestaan?

En hiermede samenhangend is de vraag: hoe komt het dat in een ongestoord landschap, zoals een oerwoud, jaar in jaar uit, eeuw in eeuw uit, weer nieuwe planten kunnen komen in plaats van de gestorvens? Een zelfde vraag voor het dierlijk leven.

Het is alles ingewikkelder, meer dan bij de kringloop van het water. Hoe wij Genesis 1 ook moeten verstaan, wij geloven de continuïteit van de „oergeschiedenis“ met onze geschiedenis; hetgeen dus betekent ruimte vragen voor onze natuurwetenschap ook voor die dagen (wanneer komt er eens 'n verklaring van Genesis 1 van vrijgemaakte zijde? Is er ook wel één preek over?); hoeveel hierin duister moge zijn, zoveel is zeker dat het aardse leven gekomen is ná de schepping en ordening der onbezielden natuur en niet gelijktijdig; ervóór zou niet kunnen, de plant ondersteit de aarde en de lucht en het water. Wij geloven dat het toelaatbaar is aan het tijdelijke van vóór en na die dagen de gewone betekenis te hechten. En voorts lezen wij toch wel dat God in Zijn werken opklimt, opklimt tot de mens die beeld van Hemzelf is en zo bevreesd het ons niet dat de mens een structuur vertoont dusdanig ingewikkeld, dat die der overige natuur als eenvoudig aandoet, hoe moeilijk zij in zichzelf al moge zijn. En zo zullen zelfs de planten, de eerste levende wonderen die zich vertoonden, door het leven in hen, oneindig meer ingewikkeld zijn dan de natuur van de zee en het land, het licht en het uitspannel. Een uitspraak die wordt bevestigd door elke bladzijde van elk werk ook over planten en dieren. Gold vroeger als voorbeeld dat een nietig madeliefje ingewikkelder is dan welke chemische fabriek ook, onlangs werd op een congres van geleerden gezegd door waarlijk niet de minste: één cel van een of andere plant, dus één cel misschien 1 millimeter groot, is even ingewikkeld als een heel Ruhrgebied van fabriekscapplexen.

Men heeft toch nog geleerd iets van deze wonderen

Evangelië. Een kleine groep? Als die kleine groep maar profeteert, het Woord laat spreken, door het Woord getuigt.

En als de kerk maar getrouw is, en de Schrift niet van haar plaats laat dringen. Een teken des tijds, dat in de Hervormde Kerk menschenwoord, de beslissing der synode, het hoogste en laatste woord heeft! Eveneens, dat men in de gebonden kerken durft leven: men moet altijd beginnen, zich aan het synodebesluit (menschenwoord) te onderwerpen. Dat is in eerste instantie: menschenwoord meer gezag dan Gods Woord!

Ook hier komt tot ons de ernstige waarschuwing van Christus: Ziet toe, dat u niemand verleidt! P. D.

te ontraadselen. In eenvoudige opzet is het aldus. De plant neemt met haar bladeren een zeker gas uit de lucht op dat zich altijd daarin bevindt, zij het per 10.000 liter lucht slechts 3 liter hiervan. Dit gas, het koolzuurgas, is hetzelfde dat wij ontmoeten in spuitwater, gazeuse-limonade, het is het gas dat het deeg doet rijzen bij het gisten en zo het baksel luchtig maakt. Dit gas neemt de plant dus voortdurend op uit de lucht; met haar wortels zuigt zij water uit de grond met daarin verschillende opgeloste stoffen — enkele dezer stoffen voegt men toe als kunstmest indien de grond te arm eraan is of uitgeput.

En nu gebeurt er iets waarvan de natuurwetenschap nog slechts het allereerste begin verstaat. Met medewerking van het licht kunnen groene planten deze stoffen, voornamelijk het koolzuurgas en het water, veranderen in allerlei andere stoffen. Dit gaat ongelooft ingewikkeld, langs tientallen tussenproducten waarvan vele slechts een kort ogenblik bestaan. Hoevele zullen er zijn die zo onbestendig zijn, dat zij tot op heden aan onze aandacht hebben weten te ontsnappen? Zo vormt de plant haar kleur- en voedingsstoffen en alle andere duizenden materialen die in haar aanwezig zijn. Dit proces draagt de naam van assimilatie-proces, waarin wij het woord simile, d.i. gelijk, bespeuren; en inderdaad, naast de reeds genoemde stoffen vormt de plant uit de ruwe materialen water en koolzuurgas weer nieuw bladgroen en nieuwe cellen, gelijk aan de oude. Zij dwingt als het ware de ruwe grondstoffen gelijk te worden aan haar eigen bestanddelen. Ditzelfde wonderlijk vermogen bezit al het leven; in een groeiend kind worden de bestanddelen van brood en melk als het ware omgekeerd in de vorm van vlees en bloed..... En, wij dwalen even af, er zijn ziekten, de virusziekten, zoals mond- en klauwzeer, mazelen, waarbij sommige stoffen dit zelfde vermogen bezitten om andere stoffen aan zich gelijk te maken, welke nieuwe stoffen zich op hun beurt vermenigvuldigen; alleen hier komt er dan een overmaat van schadelijke stoffen of van stoffen die nu schadelijk worden door hun woekerende toename.

Sterft de plant en vergaat zij, dan gaan al de ingewikkelde stoffen weer te niet en komt er weer terug koolzuurgas en water. Het gas gaat weer de lucht in, het water wordt door de grond opgenomen of verdampst, en daarna kunnen weer nieuwe planten groeien met de weer beschikbaar gekomen grondstoffen. Een kringloop dus ook hier; en deze wordt in stand gehouden door een kracht, de kracht der zonnestralen.

Het is zelfs zo dat de zonnewarmte, opgenomen bij de assimilatie, weer vrijkomt bij het vergaan der planten; in rottende stoffen is broei. Verbranden wij hout, of steenkool (vermoedelijk plantaardig materiaal dat tienduizenden jaren in de aarde bewaard gebleven is zonder te vergaan) dan worden de ingewikkelde plantaardige stoffen eveneens weer omgezet in koolzuurgas en water of waterdamp, en de warmte die er komt is gelijk aan de eenmaal, wie weet hoe lang geleden, opgenomen warmte der zon. Steenkool dient ons dan als 't ware als opgespaarde energie. Was het nu zo

De doorbraak van de „doorbraak“ II (slot)

Dit waren een paar stemmen uit de zeer vele.

Voor nog één wil ik ditmaal de aandacht vragen. Want ze is van een man, die steeds met waarlijk profetische visie het gehele menselijke leven bezag, beoordeelde en leidde. Ik bedoel Ds J. C. Sikkel.

Gedurende heel zijn publieke werkzaamheid leefde hij fel mee in de politieke strijd. Hij was antirevolutionair van top tot teen en in hart en nieren. En juist hij zag de toekomst reeds in zijn dagen zo somber in. Reeds in 1909 liet hij een doordringende alarmkreet horen over de ontwikkeling in de antirevolutionaire partij.

Hij sprak toen van een „tweeling“ welke daarin steeds meer voor de dag kwam.

„Die komt — aldus Sikkel — voor den dag bepaald ook in de vraag, of de taak van een christelijke regering enkel bestaat in het bevredigen; in het opkomen voor de rechten van het Christenvolk inzake Onderwijs; in het gelijkstellen van Christelijk Onderwijs met Neutraal, of onchristelijk, of anti-christelijk Onderwijs voor de Wet. Het Ministerie-Kuyper sprak reeds van Christelijke grondslagen van ons Staats- en Volksleven waarvoor een Christelijke regering heeft op te komen. Het tegenwoordige Ministerie spreekt van Christelijke rechtsgeregelingen, waarnaar de regering heeft te handelen. De vraag dringt ten principale naar den voorgrond, of een Christelijke regering als zodanig neutraal staat tegenover de geestelijke stromingen en geroepen is om in dezen de quasi-

Liberaal praktijk door de zuivere Liberale praktijk te vervangen, — of wel, dat zij geroepen is inderdaad positief Christelijk te zijn, en daarom ook te belijden, Christus te belijden, en dienovereenkomstig positief Christelijk te regeren.“

Men voelt hoe scherp Sikkel hier de kwestie stelt. Moet een Christelijke regering als zodanig neutraal staan tegenover alle, ook anti-christelijke, ja, atheïstische stromingen en dan alleen bedacht zijn op „gelijk recht voor allen“?

Of moet een Christelijke regering, ook als zodanig, de Christus belijden, aan Christus gehoorzamen en, binnen de grens van haar bevoegdheden, positief meewerken aan de komst van Christus' rijk?

Sikkel kiest met volle overtuiging en hartstochtelijk vóór het laatste.

Met grote zorg constateert hij, dat er „niet weinigen zijn, die meenen, dat één van de tweelingen reeds en voor goed dood is, en dat voor de andere zonder weerspraak is de volle erfenis, namelijk: de zuiver-Liberaal praktijk der politieke rechtsgelijkheid van de geestelijke groepen in het volksleven, zonder een positief Christelijk belijden of regeren der regering, ja met de roeping der regering om neutraal te zijn. Die „eerlijkheid“ of „oprechte neutraliteit“ — dát zal dan zijn voor eens en voor goed de oplossing van het probleem; dát zal dan wezen het geheim van Christelijk regeren.“

Voor deze „neutraliteitspolitiek“ van een Christelijke regering waarschuwt Sikkel rusteloos.

Hij signaleert haar als de minister van Koloniën in het ministerie-Heemskerk (de Waal Malefijt) onder

„de bravo's van Links in de Tweede Kamer“ verklaart, „dat in Koloniën de Christelijke roeping der regering tegenover de Zending ALLEEN meebrengt de sociale werking van het Christendom te steunen!“ Hier, zo verzekert Sikkel, is de tegenhanger van de verwerping van Minister Keuchenius!²⁾

Op bijzonder duidelijke wijze bracht Sikkel deze principieel zeer belangrijke kwestie naar voren na een Kamerdebat over de preken die 's Zondags op de oorlogsschepen door de Commandant aan de matrozen moesten worden voorgelazen!

Dit preek-lezen moest geschieden uit preekbundels welke door de Regering waren voorgeschreven! De commandant was in de keuze van de te lezen preken niet vrij.

Voor Sikkel over deze kwestie schreef waren deze preekbundels geheel modern. En natuurlijk rees toen de vraag of een Christelijke overheid nu niet moest zorgen voor preken, die naar Gods woord zijn.

„Een zeer ernstige vraag, en een vraag van zeer verre strekking“, verklaarde Sikkel.

„We hebben hier 'n hoogst interessante en moeilijke

²⁾ De begroting van Keuchenius was, 17 Februari 1890, door de Eerste Kamer afgestemd, waarna Keuchenius als minister aftrad. Kuyper schrijft in verband met dit afstemmen: „Zoo ooit, dan was hier weerzin tegen het persoonlijk optreden van den Minister, die den evenaar deed doorzwijken, en die weerzin had zijn diepsten grond in Keuchenius' wijze van uit te komen voor de belijden van den Christus“. (Zie: Mr L. W. C. Keuchenius, door Dr A. Kuyper, Haarlem 1895, p. 227). Ontroerend was de reactie van het antirevolutionaire volk op dit ontslag. Men voelde het: hier wordt een Staatsman vanwege zijn trouw belijden van den Christus ten val gebracht!

dat deze v
zonnestralk
zij altijd de
wetten van
warmte mi
dan toch s
gen kracht
noodzakelij
dering. Ool
verandering
eerste is d
van het bl

Bij de p
afregeling
lijk toch o
koolzuurga
kingen gel
moizame
plaats, het
der voedin
het koolzu
zijn; en on
komt ditze
rug. Alwe
in een ve
stoffen be
zuurgas en
loop van l
gas uit d
omgezet t
stoffen, ve
den, dat
stoffen die
producten
gedachte,
eindprodu
zeker opzi
door hun j
aantoonba
en vergaa
zelve wee

Deze kr
die van h
Daar was
beken, in
weinig ve
ondergaan
gripende
gaan tijde

Deze be
verschillen
breid. Ze
zuurgas e
staan, dan
dat in dez
borgen zij
stoffen nu
staan er
dium, ura
fosfor. W
bedacht d
deze reeks
uit de br
het algem
van speci

Stoffen
niet. Als
tuur nieu
dat de elc

kwestic, c
onzer N
Christelijk
Gods dien

Het de
Kamerde
heid tege
niet ger
z.i. „de A
de Kame
dezen, er
aldus:

„Wie
dienen na
in het O

Dat is
is Gerefo
van God.
ook alzoc
taamt oc

Alle p
omstand
eisch de
Christelij
den zege

Indien
voor het
overblijf
zijn om

Onafw
God vree
predicati
van God
Kan e

het aldus. De ker gas uit de it, zij het per a. Dit gas, het beten in spuit- i dat het deeg baksel luchtig voortdurend op ij water uit de ste stoffen — kunstmest in- spuit.

natuurweten- verstaat. Met groene planten gas en het wa- fen. Dit gaat len tussenpro- ogenblik be- bestendig zijn. tebben weten te kleur- en voe- materialen die t de naam van rd simile, d.i. de reeds ge- we materialen roen en nieuwe is het ware de an haar eigen oogen bezit al n de bestand- omgekneet in ij dwalen even als mond- en offen ditzelfde an zich gelijk hun beurt ver- een overmaat die nu schade- me.

an al de inge- er weer terug er de lucht in, nomen of ver- planten groei- grondstoffen. ordt in stand der zonnestra-

opgenomen bij gaan der plan- inden wij hout, materiaal dat rd gebleven is vikkelde plant- t in koolzuur- ate die er komt t lang geleden, dient ons dan Vas het nu zo

Kamer" ver- roeping der EN meebrengt a te steunen" langer van de

t Sikkel deze voren na een ondags op de n de matrozen

preekbundels geschreven! De e lezen preken

ef waren deze rijk rees toen nu niet moest ord zijn. raag van zeer te en moeilijke

Februari 1890. Keuchenius als nd met dit af- tegen het per- n evenaar deed psten grond in r de belijdenis euchenius, door ntroerend was op dit ontzag- n vanwege zijn gebracht!

dat deze verbrandingswarmte omgezet kon worden in zonnestraling dan was de kringloop gesloten, dan zou zij altijd door kunnen gaan; maar het is een der grondwetten van de natuurkunde dat dit juist niet kan, dat warmte misschien in licht kan worden omgezet maar dan toch slechts zeer gedeeltelijk. Een niet te vervangen kracht waarvan de voorraad aldoor afneemt blijft noodzakelijk in dit schema. Bestendigheid en verandering. Ook in de natuurkunde; want bovengenoemde veranderingswet is eigenlijk de tweede hoofdwet, de eerste is die van het behoud der energie, dus een wet van het blijvende.....

Bij de plant is het toch nog een weinig anders, de afregeling is toch nog schoner, eenvoudiger en tegelijk toch ook meer ingewikkeld. De verandering van koolzuurgas en water in andere stoffen is aan beperkingen gebonden, de scheikunde heeft hieraan haar moezame aandacht moeten schenken. In de eerste plaats, het gewicht der vezelstoffen, der kleurstoffen, der voedingsstoffen in de plant is gelijk aan dat van het koolzuurgas en het water waaruit zij ontstaan zijn; en omgekeerd, bij het vergaan of het verbranden komt ditzelfde gewicht aan koolzuurgas en water terug. Alweer dus iets blijvends, dit gewicht namelijk, in een verandering..... De in de planten aanwezige stoffen bevatten dus, bestaan dus als 't ware uit koolzuurgas en water. En wij vinden zo een tweede kringloop van het water en een eerste voor het koolzuurgas: uit de lucht en uit de grond in de plant, dan omgezet tot de nieuwe stoffen die wij kennen: kleurstoffen, vezelstoffen. Waarbij niet vergeten mag worden, dat deze zijn ontstaan uit andere, eenvoudiger stoffen die de plant langs de weg van de vele tussenproducten weet om te zetten; daarbij de eigenaardige gedachte, dat in al deze stoffen, tussenproducten en eindproducten, het koolzuurgas en het water nog in zeker opzicht aanwezig zijn, immers verraden zij zich door hun gewicht, hoewel zij anderszijds toch niet meer aantoonbaar zijn. Dan, tenslotte, als de plant sterft en vergaat, ontstaan het koolzuurgas en het water zelve weer, en de kringloop kan worden hervat.

Deze kringloop is dus van een ander karakter dan die van het water, besproken in de vorige afdeling. Daar was het water zelf, onveranderd, aanwezig in de beken, in de zee, in de lucht, in de grond — slechts weinig veranderd, namelijk tot waterdamp of ijs. Hier ondergaan de stoffen, die de kring doorlopen, veel ingrijpender verandering; vrijwel al hun eigenschappen gaan tijdelijk te loor, behalve hun gewicht.

Deze beschouwingen, in hoofdlijnen juist, dienen in verschillende opzichten te worden herzien en uitgebreid. Zeiden wij zoeven dat in allerlei stoffen koolzuurgas en water aanwezig zijn in een verborgen bestaan, dan dient in aanmerking te worden genomen dat in deze beide stoffen zelf weer andere stoffen verborgen zijn van meer fundamenteel karakter. Deze stoffen noemt men de chemische elementen; hiervan bestaan er een honderdtal; wij noemen ijzer, goud, radium, uranium en alle andere metalen; argon, zwavel, fosfor. Wij merken nog even op dat de vier elementen, bedacht door Aristoteles: water, lucht, aarde, vuur, in deze reeks niet thuis behoren. Zou het woord element uit de brief van Petrus niet bedoelen weer te geven het algemene begrip van grondstof, bouwsteen, los van specifieke theorieën?

Stoffen worden en vergaan, maar hun elementen niet. Als wij dus in de levenloze of in de levende natuur nieuwe stoffen zien ontstaan, dan betekent dit, dat de elementen nieuwe combinaties met elkaar aan-

gaan. Weer nieuwe stoffen, weer nieuwe combinaties. Het levende wezen sterft tenslotte, dan volgt er een ontbinding, de stoffen vallen uiteen, in haar elementen of in zeer eenvoudige combinaties hiervan, zoals water, koolzuurgas en ammoniak. En deze zeer eenvoudige stoffen worden dan weer benut voor nieuwe groei — de kringloop.

Van enkele elementen is hieromtrent wat meer bekend; zo van de koolstof. Deze is allereerst aanwezig in het koolzuurgas (niet in het water); wordt dit door de plant opgenomen dan ontstaan de vele nieuwe stoffen hierboven aangeduid, alle mede uit het element koolstof opgebouwd. Door hout te verkolen dwingen wij het element zelf te verschijnen; uiterst langzame verkoling van plantenresten heeft in de natuur geleid tot anthraciet, dit is eveneens bijna zuivere koolstof. Vreemd is dat dit ogenschijnlijk nederige element (maar zonder hetwelk het leven zoals wij dat kennen niet denkbaar is!) ook de vorm van diamant kan aannemen, deze bestaat uitsluitend uit koolstof.

Bekende elementen zijn ook de kalf, de stikstof en de fosfor. Deze zijn eveneens absoluut onontbeerlijk voor de opbouw van vele plantenstoffen. De plant zuigt eenvoudige combinaties van deze elementen op uit de grond. Sterft de plant, dan keren ze terug en kunnen weer dienen voor de groei van nieuwe planten. Komt de mens evenwel tussenbeide, haalt hij de oogsten weg van het veld, dan raakt de grond uitgeput, de mens zelf moet dan in de vorm van bijvoorbeeld kunstmest deze elementen weer toevoegen. Dit werpt tevens licht op het bijzonder karakter van een element; dit is n.l. niet alleen een grondbouwstof van allerlei andere stoffen, maar deze grondbouwstoffen kunnen niet in elkaar overgaan. Koolstof kan niet veranderen in kali. Dit beginsel is het, waar de alchemie, de middeleeuwse scheikunde, op strandde; zij trachtte goud te bereiden uit iets anders, uit stoffen die verkregen waren zonder goud; en dit kan niet; want mede uit deze talloze vergeefse pogingen heeft de chemie de lering getrokken dat goud een element is; mede zo heeft zij leren zien, dat er elementen bestaan. De filosofie, die dikwijls een geweldige poging van de menselijke rede was om alles te verstaan zonder God, de filosofie heeft hierbij een minder goede rol gespeeld. Zij leerde, dat alle stoffen in elkaar om te zetten zouden zijn; en natuurlijk dacht de mens daarbij direct aan de destijds meest waardevolle stof, het goud..... Nu moeten wij eerlijkheidshalve vermelden, dat de mens sinds een tiental jaren sommige elementen weet om te zetten in andere; en naar het zich laat aanzien zal dit op kleine schaal in afzienbare tijd wel voor alle elementen mogelijk zijn; de alchemie had in zoverre gelijk. Maar in haar schematische had zij niet bedacht een mogelijkheid die werkelijkheid bleek: dat al zouden alle stoffen om te zetten zijn in alle andere, dit voor alle lang niet even gemakkelijk behoeft te gebeuren! Onze chemische elementen zijn om te zetten, maar zeer en zeer veel moeilijker dan alle andere stoffen. Deze bijna onspitsbare bouwstenen blijven bij vrijwel alle processen op aarde in haar geheel. De natuur, of liever de schepping, is altijd weer rijker dan onze geest vermoede. Dan onze geest kan vermoeden? Maar een principiële ondoordringbaarheid der natuur voor onze menselijke geest is toch wel een gedachte, de beelddrager Gods onwaardig. Adam kende de dieren.

Wat nu voorts de plant betreft, men meende vroeger dat in haar slechts stoffen voorkwamen, opgebouwd uit een tiental elementen, maar het is geble-

ken dat er minstens driemaal zoveel voor haar stoffen nodig zijn, en het is niet uitgealoten, dat bij meer verrijnd onderzoek alle honderd elementen hun rol zullen blijken te spelen, zij het dan ook in de meeste gevallen in uiterst kleine hoeveelheden. Hoe dit zij, voor elk der bovengenoemde elementen is er een kringloop; zij komen in de plant bijeen, combineren zich, gaan uiteen, vormen weer nieuwe combinaties, gaan weer uiteen, verlaten soms de levende plant, maar komen meestal pas weer tot grotere vrijheid bij haar sterven, waarna zij dan weer door een nieuwe plant worden bemachtigd; en dit alles gaat dóór, jaar in jaar uit, in een weefsel van steeds weer verschillende glansen, in een spel van reidans en contradans, bestuurd door Een, die zeer machtig is..... Een duizelingwekkend spel van tientallen kringlopen in een werveling van bijna oneindige variatie.

Want dit laatste is mogelijk. De plant kan gegeten worden door een dier. Dan ontstaan weer nieuwe combinaties, eigen aan juist deze diersoort. Dit dier kan gegeten worden door een ander dier, van andere soort. Niet alleen zijn er zeer vele plantensoorten, elk met haar eigen stoffen, dus met haar eigen thema van elementencombinaties, maar er zijn ook weer miljoenen diersoorten (alleen al van de vlinders kent men honderdduizend soorten!) van welke weer het zelfde geldt. Terwijl, wat de mens betreft, er redenen zijn om aan te nemen, dat in elk mens stoffen voorkomen die in geen ander mens ooit geweest zijn of ooit zullen zijn; ook deze stoffen zijn weer opgebouwd uit het bekende, betrekkelijk kleine aantal, elementen. En uiteindelijk sterft er een dier en er volgt ontbinding, eenmaal toch sluit zich de kring. Zo is bereikt met een wel ontzaglijk, maar toch beperkt materiaal een onbegrijpelijk grote wisseling van planten en dieren, en van mensen. Het zijn de elementen die blijven, het overige is steeds in verandering. En aldus speelt een wonderbaar spel Hij Die toch ook weer onze Vader wijl zijn, en ons wil toebereiden voor het erfdeel der heiligen in het licht.

v. d. D.

GRONINGER Brieven

Amice frater,

Ik stelde U voor, dat wij nog wat met elkander zouden praten over de Kerk. Over de kerk wordt in onze dag zeer veel gesproken, maar dan zó, dat uit alles blijkt, dat men bang is voor de kerk. Ook de kerkelijke mens.

De Kerk, dat is natuurlijk niet iets, dat zich met die naam bedekt, zoals onze vadersen het zeiden in de gehoorzame belijdenis.

De Kerk is daar, waar haar Koning en Heer Zijn gelovige gehoorzame kinderen vergadert en waar is de volle verkondiging van Zijn Woord, dat Hij ter verkondiging aan Zijn dienaren heeft gegeven.

Wij zeggen dan de levende verkondiging, d.i. de eis voor gans ons leven, het leven, waarin onze God ons geplaatst heeft.

Da Sikkel werd niet moede ons duidelijk te maken, dat wij goed moeten onderscheiden — niet scheiden — het Woord Gods en Zijn verkondiging door Zijn kerk, door de bedienaren des Woords.

Wanneer, zo zei hij het, die bediening een nadere omschrijving is van hetgeen wij daarin zouden kunnen lezen, zó dus, dat de preek in alle eeuw gelijk zoude

kwestie, die ons midden in 't vraagstuk van Artikel 36 onzer Nederlandsche Geloofsbelijdenis brengt, in de Christelijke belijdenis van het ambt der Overheid als Gods dienaresse."

Het deed hem daarom groot verdriet, dat in het Kamerdebat over deze kwestie de „roeping der Overheid tegenover God", de kwestie die hier alles beslist, niet genoemd was. Het negeren van deze vraag deed z.i. „de Achilleshiel van het Christelijk getuigenis in de Kamer" duidelijk uitkomen. Wat de Overheid in dezen, en steeds, moest doen omschrijft Sikkel dan aldus:

„Wie den Naam des Heeren belijdt, moet God dienen naar zijn Woord, in elk ambt des levens, ook in het Overheidsambt.

Dat is onze Nederlandsche Geloofsbelijdenis. Dat is Gereformeerd. Dat is eenvoudig naar het Woord van God. Wie God naar zijn Woord erkent, moet hem ook alzoo dienen. Dit betaamt alle mensen. Dit betaamt ook de Overheid.

Alle pogen om in het gedrang van toestanden en omstandigheden met allerlei redeneeringen aan den eisch des Heeren zich te onttrengen, neemt onze Christelijke vrijmoedigheid voor God weg, rooft ons den zegen des Heeren, en voert ons op doolpaden.

Indien er voor het leven in Gods vrees en dienst; voor het leven naar zijn Woord; geen andere weg ons overblijft dan in de woestijn, — dan moeten we willig zijn om de woestijn te bewonen.

Onafwendbaar dunkt het ons, dat zoo de Overheid God vrees, en zij den dag des Heeren wil eeren door predicatie, zij zorgen moet voor de reine predicatie van Gods Woord.

Kan de Overheid hierin de Kerk tot haar recht

laten komen, dan is dit zooveel te beter en dan is dit haar goddelijken plicht.

Maar moet de Overheid hierin zonder de Kerk handelen, dan heeft zij niettemin, gelijk ieder mensch in zijn ambt, de roeping, om zelf God naar zijn Woord te dienen. Geen menselijke stelsels beslissen hier voor haar, maar alleen het Woord van God.

Zoo zegt het nog Artikel 36 der Nederlandsche Geloofsbelijdenis, gelijk deze nog steeds, ook na de noodig geachte revisie, in onze Gereformeerde Kerken geldt.

En zoo is het ook alleen naar Gods Woord.

Stellig geldt het hier ook voor een Christelijke Overheid, een zwaar en moeilijk werk, maar toch niet zwaarder dan voor ieder in het publieke leven in zijn goddelijk ambt en roeping; zooals onze Catechismus verklaart hij de derde bede van het „Onze Vader": „Uw wil geschiede, gelijk in den hemel, alzo ook op de aarde", dat is: Geef, dat wij en alle mensen onzen eigen wil verzaken, en Uw wil, die alleen goed is, zonder eenig tegenspreken gehoorzaam zijn; opdat alzo een iegelijk zijn ambt en beroep zoo gewillig en getrouw moge bedienen en uitvoeren als de engelen in den hemel doen.

Moge de Heere door zijn Woord en Geest onze Christelijke Regeering leeren haar roeping naar zijn heiligen en goddelijken wil recht doen kennen en uitvoeren."

Het spreekt vanzelf, dat, als men de roeping der Overheid zó ziet, zó gelooft, en dus ook zó predikt, óók het door de Overheid gegeven onderwijs in het gezichtsveld komt.

Het is immers een ontzaglijk ernstig ding, dat het onderwijs op de openbare scholen — lagere, middebare en hogere — het onderwijs dus, dat miljoenen van de Christus en van het geloof in God heeft vervreemd, gegeven werd en gegeven wordt in opdracht van de Overheid en dus onder háár volle verantwoordelijkheid.

Wie dit ongewoon ernstige feit — wie denkt er tegenwoordig nog aan? — overweegt, moet toch wel eens de vraag bij zich voelen opkomen: hoe kan een christelijke overheid deze verantwoordelijkheid dragen? Hoe kan zij er mee klaar komen, dat onder haar verantwoordelijkheid in talloos vele gevallen God en zijn Christus worden genegeerd, ja, zelfs gehoond! Hoe kan zij het aandeel, dat zij op deze wijze in de positieve en radicale ontkerstening van het nederlandse volk krijgt, een aandeel, waarvoor zij ten volle aansprakelijkheid blijft dragen voor God en zijn heilig gericht, met een goede conscientie voor haar rekening nemen?

Als Sikkel zich met deze vraag bezig houdt, wijst hij er op, dat de roeping der overheid als Gods dienares nog geheel onvoldoende in het licht werd gesteld.

„Speciaal ook de roeping der Overheid met betrekking tot de Christelijke Kerk. En de vraag van de houding der Overheidschool tegenover de openbaring Gods in zijn Woord blijft een puzzel, waarmee allen verlegen zitten.

De Liberale oplossing is bekend. Zij vordert een neutrale School. En die neutrale School wordt dan noodzakelijk een Liberale School, een Socialistische School, een Anarchistische School, een Atheïstische School.

Indien de Christelijke Politiek ook de neutrale Over-

zijn, dan werd wel het Woord gebracht maar Zijn eis voor onze dag verwaarloosd. En dan zou het beter zijn, dat de prediker niets anders deed dan dat Woord voorlezen, omdat de Geest des Heren het altijd beter heeft gezegd, dat enig mens dat kan „verklaren“, d.w.z. met zijn eigen woorden weergeven.

Ook gaat het niet aan, dat wij zeggen: wij zullen de hoofdzaak vermelden, en dan inzonderheid uit het Nieuwe Testament, het belangrijkste: dus een keuze doen naar onze wil, of onze gemakzucht, of onze vrees voor mensen, want het is toch wel heel brutaal voor een menskind, als het bepaalt, wat nu wezenlijk van belang is in het Woord Gods en wat niet, en dus wel verwaarloosd kan worden.

De prediking van het Woord is dus het brengen van het Woord met zijn eis en zijn vloek, zijn hoogst ernstig vermaan voor heel ons leven. Zij moet, wat men thans zegt, „concreet“ zijn. Ons wat hebben te zeggen voor elke voetstap, die wij hier op aarde moeten doen.

Nu werpt men hier wel eens tegen, dat wij dan te doen hebben met de mening van de prediker en dat elk kerkmens toch ook recht op een eigen mening heeft. En dan klaagt men over inlegkunde.

Prof. Is. van Dijk merkte eens op, dat de prediker van het Woord, die er niets in te leggen heeft, er ook niets kan uithalen.

Deze opmerking is volkomen juist, als wij haar goed opvatten.

Voorerst moet, als de prediker handelt over een bepaalde tekst of Schriftgedeelte, hij wel verstaan, dat daarbij het ganse Woord Gods betrokken is van het begin tot het eind en dus daarbij waarlijk ingelegd moet worden. Want dat woord is een geheel.

De indeling in teksten is goed geweest, maar zij kan ook leiden tot het verbreken en krachteloos maken — voor ons dan — van het Woord Gods, zodat elke ketter zijn letter heeft.

Maar — en dit in de tweede plaats — dan volgt toch ook, dat de prediker gans ons leven, onze tijd met al zijn zorgen en begeerten en gevaren, maar ook met de zegeningen die God ons geeft, in zijn verkondiging moet weten „in te leggen“. Het gedurig vermaan voor leer en leven. En wie wil eens vertellen, wat daartoe niet behoort?

Wat hebben wij buitengesloten, toen wij ons ja in ons belijden uitspraken, wat heeft de Koning der kerk daar buitengelaten toen ons in Zijn Naam de vraag onzer gehoorzaamheid werd gesteld?

Maar nu is het merkwaardig hoe knap wij zijn, om op ons gul belijden ons afdingen te laten volgen.

Ons werd in dat gewichtige ogenblik onzer openbare belijdenis gevraagd, of wij, als wij ons in leer en leven kwamen te misgaan, zouden luisteren naar de vermaning, de tucht der kerk. In leer en leven en daarbij niets uitgesloten.

En wij hebben misschien bij die „tucht“ alleen maar gedacht aan heel erge morele overtredingen, die de wereld ook nog weet af te keuren. Maar de leer? Nu ja, dat is weer wat anders.

Ondanks het feit, dat wij, wie weet hoe vaak, over Zondag 31 hoorden prediken, dachten wij er wel aan, dat de tucht allereerst is de verkondiging van het Woord Gods?

Wij hebben er niets op tegen, dat vóór de preek in het „lange gebed“ — al te lang menigmaal — vergeving werd gevraagd voor onze zonden, ons „misgaan“ van de week, die voorbij ging.

De domine mag dat zo zwaar laten wegen als hij maar wil, als het blijft n.l. bij het schulderkennen zo

in het algemeen, wat een uitermate gemakkelijke en aangename bezigheid is in onze tijd. Men lost er alle kwesties mee op.

Maar als de preek daarna zeer concreet op een bepaalde zaak wijst, die ons bezig hield, of morgen bezig moet houden, en dan op ons misgaan wijst, dan fronst menigeen het voorhoofd, en rijst er in het hart verzet.

Moet dat nu in de prediking worden gezegd? Wij komen daar toch niet om vermaand te worden, maar „gesticht“, d.w.z. ons gemoed moet worden gestreeld, wij moeten aangenaam in de kerk kunnen zitten, en niet geraakt worden in onze speciale gevoelens of liefhebberijen of allerlei eigenwillige keuze voor dit of voor dat in ons dagelijkse bestaan. Wij willen een „zegen“ ontvangen, d.w.z. horen wat ons bevalt. De prediker moet ons wat geven voor ons „geestelijk“ leven, en dat is een apartement, dat wij gaarne waterdicht afsluiten van ons leven van de dag.

Het is immers Zondag, de dag onzer godsdienstigheid. Het vervullen van onze godsdienstige plichten.

En daar heeft de prediker mee te rekenen. Geen politiek bijv. op de preekstoel, en indien wel, dan die van de profeten des Heren voor dat oude Oosterse volk, dat in geheel andere omstandigheden leefde dan wij in deze moderne dag. Historisch interessant, o ja. Maar geen „inlegkunde“ in de preek. Want buiten de kerk, straks voor de levensstrijd in de week, hebben wij de „leiders“ van onze organisaties; en onze geleerden voor de vragen in de moderne politiek en economie, die de behoeften voor de moderne dag in de puntjes kennen.

Wij hebben onze Vrije Universiteit, heel calvinistisch, daar kunt u op aan, en de geleerden daar vertellen ons, dat de kerk zich moet houden buiten de dingen van de dag, en dat zij hun staatsleer niet kunnen bouwen op bijbelteksten en dat voor onze moderne samenleving, ons economisch bestel, uit de Bijbel niet veel valt te leren.

De kerk, d.w.z. de prediking des Woords, doet verstandig zich buiten dat alles te houden. Daar gaat het over de zaligheid der ziel, de vaste verzekering voor het hiernamaals. Daar heeft de kerk mee te doen. En is voor die zaligheid iets meer nodig dan dat wij Jezus „hebben“ als onze Zaligmaker? Zoals bijv. het Leger des Heils dat óók verstaat? Daar is niet alles in orde, maar daar is toch de hoofdzaak; dat waarop het aankomt, om ons veilig te weten voor de toekomst.

En als de apostel Paulus zegt dat hij niets wenst te weten dan Jezus Christus en Dien gekruist, geidt dit dan niet inzonderheid voor de eeuwigheid?

Hier beneden in ons moderne leven met zijn moderne eisen kunnen wij in vele opzichten het heel goed vinden met humanisten en socialisten, die overigens uitgaan van de belijdenis, dat de mens goed is en geen Zaligmaker nodig heeft noch voor dit noch voor het toekomstige leven. Bovendien hoe angstvol onze tijd ook moge zijn, hoe groot de afval, hij heeft toch ook veel moois en aantrekkelijks. En dat aantrekkelijke kunnen wij alles heel goed genieten, als wij er het bijvoegelijk naamwoord Christelijk voor weten te plaatsen.

En zorgen dat de Zondag er buiten blijft. Ja — dat kenmerkt ons dan als heel gehoorzame christenen. De Zondag..... Zeker, het kan natuurlijk zijn, zo schreef het een dezer dagen nog het ook in onze kring gelezen algemeen christelijk blad „Trouw“, dat wij wel even ook van wat er op Zondag gebeurde in de heidense Olympische spelen kennis moeten nemen, maar

Maar als zó de roeping der Overheid is, dan mag de Overheid ook geen „neutraal“, dat wil zeggen „praktisch-atheïstisch“ onderwijzen laten geven!

„Deze toestand is onverantwoordelijk. En ze is schromelijk onrecht. De Overheid zelf voedt daardoor een belangrijk deel van ons volk zonder God en zijn Wet op. De Overheid mag dit niet doen. En voor een Christelijke Overheid is zulk een toestand daarom even onhoudbaar als voor een Christelijk volk.“

Daar komt nog bij, dat de Onderwijzers, door de Overheid opgeleid, niet alleen niet weten willen van godsdienst, maar ook niet van gezag, van vaderlands-liefde, van eerbied voor de Koningin en voor het Oranjehuis, en van een nationaal leven van ons volk! Zij willen „het kind“ geestelijk-anarchistisch laten opgroeien, en daarmee ook zedelijk-anarchistisch, zonder God en wet, zonder vaderland en volk.

Onhoudbaar! Rusteloos moet herhaald worden, dat deze toestand onhoudbaar is. Ondragelijk voor een Christelijk volk en voor een Christelijke Regeering.

En daarom — ALS de Overheid, de Christelijke Overheid, opvoedt, dan kan, dan mag zij „de Christelijke vordering“ om „Christelijk op te voeden“ en om „nationaal“ op te voeden niet afwijzen!

De nood, neen, Gods wet is naar opgelegd! Natuurlijk, Sikkell ziet de moeilijkheden die zich daarbij zouden voordoen ten volle. Op geestelijk terrein gaan ook in Nederland de geesten uiteen „en daarom kan de Overheid geen Scholen oprichten zonder de gelijkheid van recht te schenden.“

Maar er is een oplossing van deze moeilijkheden! Sikkell wijst die met deze woorden aan:

„De Overheid moet zich dan ook uit de School terugtrekken, al blijft zij tegenover de School een roe-

ping hebben, die ze ook door haar wetgeving vervullen moet.“

De Overheidsschool moet Volksschool worden. Door vrije groepen uit het volk moet zij overgenomen worden. En deze groepen moeten dan, wat de opvoeding aangaat, vrijgelaten worden, terwijl ze overigens onder Overheidscontrole staan.

En andere oplossing die de gelijkheid van recht eerbiedigt, schijnt ons niet mogelijk.

Moge het geroep om een goede oplossing door wijziging der wetgeving krachtig opgaan!“³⁾

Zo worstelde Sikkell reeds voor een veertig jaren tegen de dominerende stroom in om waarachtig Christelijke politiek. Zo zwoegde hij om het Christen-volk te doen verstaan wat het zeggen wil, dat Overheden dienaarsen van Jezus Christus zijn. Die Hem moeten, en mógen, gehoorzamen ook en juist bij de vervulling van haar regeringstaak.

En als we ons in deze strijd inleven vragen we ons af: wat is er van dat alles geworden? Zijn we niet verder dan ooit van deze christelijke politiek af.

Wie is er nog serieus mee bezig? Al meer, al verder is de „christelijke politiek“ wereldse politiek geworden. Een beetje anders. Niet zo vooruitstrevend. En met een paar teksten er bij! En met een aantal „christelijke gedachten en ideeën“ er bij. Maar voorts?

Zie, dat alles is de langzame, grondige voorbereiding van de „doorbraak“ geworden.

Ze is niets anders dan de rijpe vrucht van een reeds sinds jaren voortvretend proces van de ontchristelijking der „christelijke politiek“.

C. V.

PERSSCHOUW

MOEITEN EN ZORGEN IN DE CHR. Geref. Kerk van N.-AMERIKA.

Aan insiders was het reeds lang bekend, dat in de Chr. Geref. Kerk in Noord-Amerika gedurende de laatste jaren allerlei gevaarlijke spanningen waren ontstaan.

Voorerst openbaarde zich daarin een sterk om zich heengrijpend verwereldlijgingsproces. Het amerikanisme, dat zich vastbijt en zijn levensgenot zoekt in dollars en plezier, tastte ook velen in die kerken aan. Wie een tijd lang meer dan oppervlakkig in de gemeenten verkeerde, werd diep ongerust over de ont-Geestelijking en de vervlakking van het leven daarin. Het waarlijk gelovig bezig zijn met de strijd tegen de zonde en de worsteling van de kerk en het koninkrijk Gods wordt zeldzamer. En de prediking, die zich blijkbaar instelt op het steeds onkundiger wordend gehoor, verliest al meer haar diepte en kracht.

Bovendien ontstond in de laatste jaren een steeds sterker wordende controverse tussen een groep leiders, die met vreugde de in 1924 door de Chr. Geref. Kerk aanvaarde gemene-gratie-leer in al haar consequenties wilde toepassen en dus ijverde voor een zeer ver gaande assimilatie aan „de wereld“ en een andere groep, die voor de ontstellende consequenties van de leer der algemene genade terugdeinsde. Het kwam zelfs zó ver, dat deze linker- en rechtervleugel van de Amerikaanse Chr. Gereformeerden naast en tegenover de officiële organen van hun kerk — De Wachter en The Banner — elk een eigen orgaan in het leven riepen.

En tot overmaat van ramp werd eveneens overall in de gereformeerde wereld de hiërarchische tendenz in deze kerk steeds sterker. Nog veel erger dan in Nederland wordt de Chr. Geref. Kerk van het democratische

ping hebben, die ze ook door haar wetgeving vervullen moet.

De Overheidsschool moet Volksschool worden. Door vrije groepen uit het volk moet zij overgenomen worden. En deze groepen moeten dan, wat de opvoeding aangaat, vrijgelaten worden, terwijl ze overigens onder Overheidscontrole staan.

En andere oplossing die de gelijkheid van recht eerbiedigt, schijnt ons niet mogelijk.

Moge het geroep om een goede oplossing door wijziging der wetgeving krachtig opgaan!“³⁾

Zo worstelde Sikkell reeds voor een veertig jaren tegen de dominerende stroom in om waarachtig Christelijke politiek. Zo zwoegde hij om het Christen-volk te doen verstaan wat het zeggen wil, dat Overheden dienaarsen van Jezus Christus zijn. Die Hem moeten, en mógen, gehoorzamen ook en juist bij de vervulling van haar regeringstaak.

En als we ons in deze strijd inleven vragen we ons af: wat is er van dat alles geworden? Zijn we niet verder dan ooit van deze christelijke politiek af.

Wie is er nog serieus mee bezig? Al meer, al verder is de „christelijke politiek“ wereldse politiek geworden. Een beetje anders. Niet zo vooruitstrevend. En met een paar teksten er bij! En met een aantal „christelijke gedachten en ideeën“ er bij. Maar voorts?

Zie, dat alles is de langzame, grondige voorbereiding van de „doorbraak“ geworden.

Ze is niets anders dan de rijpe vrucht van een reeds sinds jaren voortvretend proces van de ontchristelijking der „christelijke politiek“.

C. V.

³⁾ „Hollandia“, No. 1106, 14 Mei 1910.

Amerika
Het is i
in deze C
vier van
Hogeschoo
synode af
We will
langrijke
Allereer
zetting, z
werd rond
Ze luidt

De sy
mededel
1. De
William
was 2), 1

2. De
ambster
R. Boer
zeggen).

3. De
zorgvuld
het Coll
zoek ben
advies-co
logische
geven zic
alszijdig
peet van
bevindt.

4. Zo s
den gest
lijke voc
staat zul
op behoo

Wij ve
sen deze
en begrij
synode g
gezag d
doen dez
heid dat
een ernst
Calvin C
geestelijk
onze Ker

5. Zo s
den gest
lijke voc
staat zul
op behoo

Wij ve
sen deze
en begrij
synode g
gezag d
doen dez
heid dat
een ernst
Calvin C
geestelijk
onze Ker

6. Zo s
den gest
lijke voc
staat zul
op behoo

Wij ve
sen deze
en begrij
synode g
gezag d
doen dez
heid dat
een ernst
Calvin C
geestelijk
onze Ker

7. Zo s
den gest
lijke voc
staat zul
op behoo

Wij ve
sen deze
en begrij
synode g
gezag d
doen dez
heid dat
een ernst
Calvin C
geestelijk
onze Ker

8. Zo s
den gest
lijke voc
staat zul
op behoo

Wij ve
sen deze
en begrij
synode g
gezag d
doen dez
heid dat
een ernst
Calvin C
geestelijk
onze Ker

9. Zo s
den gest
lijke voc
staat zul
op behoo

Wij ve
sen deze
en begrij
synode g
gezag d
doen dez
heid dat
een ernst
Calvin C
geestelijk
onze Ker

10. Zo s
den gest
lijke voc
staat zul
op behoo

Wij ve
sen deze
en begrij
synode g
gezag d
doen dez
heid dat
een ernst
Calvin C
geestelijk
onze Ker

11. Zo s
den gest
lijke voc
staat zul
op behoo

Wij ve
sen deze
en begrij
synode g
gezag d
doen dez
heid dat
een ernst
Calvin C
geestelijk
onze Ker

12. Zo s
den gest
lijke voc
staat zul
op behoo

Wij ve
sen deze
en begrij
synode g
gezag d
doen dez
heid dat
een ernst
Calvin C
geestelijk
onze Ker

13. Zo s
den gest
lijke voc
staat zul
op behoo

Wij ve
sen deze
en begrij
synode g
gezag d
doen dez
heid dat
een ernst
Calvin C
geestelijk
onze Ker

14. Zo s
den gest
lijke voc
staat zul
op behoo